

Nr 8

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående köp av skog på rot.

Tredje lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 541 i första kammaren av herr *Sundin* och nr 646 i andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset.

I motionerna, som är likalydande, hemställes »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och därav föranledda förslag i fråga om lagstiftningen beträffande köp av skog på rot syftande till en begränsning av den medgivna maximitiden i enlighet med vad i motionen har anförts».

Motionärerna framhåller att betydelsen av att olika skogsvårdsåtgärder kommer till utförande och att de ingåtts vid rätt tidpunkt har blivit alltmer uppenbar. I första hand är detta en angelägenhet för vederbörande skogsägare. Motionärerna anför härom följande.

En utstämpling av skog utföres då behov av avverkning föreligger. Är det då fråga om en gallring innebär ett så långt uppskjutande av avverkningen som fem år högst betydande produktionsförluster genom försvagad tillväxt på det kvarstående beståndet, som efter stagnationen reagerar med tillväxtstegring först efter rätt lång tid. Är det fråga om en slutavverkning uppstår också förluster. Slutavverkningar förlägges ju ofta till lågt avkastande och i övrigt otillfredsställande skogsbestånd. En femårig avverkningstid medför då att ersättandet av dessa otillfredsställande skogsbestånd med en ny skogsgeneration i onödan fördröjes. Även i de fall det rör sig om fullt bestockade skogsbestånd är det önskvärt med en kortare maximitid för avverkningsrätten, eftersom tillväxten som regel sjunker för varje år och markens produktionsförmåga därmed ej till fullo utnyttjas.

Men även från allmänna synpunkter kan enligt motionärerna erinringar anföras mot den gällande maximitiden. De aktuella förhållandena i Norrbottens län anföres som exempel, och motionärerna säger följande.

Inför nyss förliden höst uppmanade skogsvårdsstyrelsen i Norrbotten länets skogsägare till ökade skogsuttag. Detta skedde givetvis i första hand för att så ur skogliga synpunkter bedömdes motiverat. Som ytterligare motivering förelåg dessutom de omständigheterna att ökade skogsuttag var önskvärda ur sysselsättningssynpunkt och för att trygga råvaruförsörjningen för länets skogsindustri. Det kan konstateras att länets skogsägare följde denna uppmaning, och utstämplingarna blev säkerligen större än vad eljest skulle blivit fallet. I viss utsträckning har sedan dessa stämplingar försålts

på rot. Därtill kan läggas det konstaterandet att större delen av dessa rotköp synes ha kvarställtts för längre eller kortare tid och i vart fall att de skogsköpande bolagen endast i ringa utsträckning påbörjat avverkningarna av desamma.

Vad här relaterats innebär ju både att dessa stämplingar får ligga outnyttjade i den synnerligen prekära arbetsmarknadssituation som just nu råder i Norrbottens län och att — i den mån förädling inom länet varit avsedd — råvarubehovet inom länet för året och kanske flera år framåt undandrages dessa kvantiteter. Vad länsmyndigheterna försökt ernå med sitt upprop äventyras på så vis med lagens hjälp av de rotpostköpande bolagen.

Motionärerna framhåller vidare att den tekniska och maskinella utvecklingen kommit så långt att förfogandetiden om fem år ej kan behövas för avverkningarnas utförande. Dessutom erinrar motionärerna om att domänverket ingalunda tillämpar gentemot köparna så liberala bestämmelser som lagen medger på förevarande område. Domänverket medger nämligen i princip icke längre avverkningstid än knappt ett år, och utan särskild ersättning kan ej tillstånd till mer än ett års förlängning erhållas.

Även om den gällande lagbestämmelsen icke utesluter att kortare avverkningstider än fem år kan överenskommas, synes den medgivna maximitiden enligt motionärerna vara onödigt lång. Dessa framhåller att, som ovan belysts, exempel kan anföras på att detta lagrum utnyttjas på ett från skogliga och samhälleliga synpunkter diskutabelt sätt. En begränsning av maximitiden till att förslagsvis omfatta två år synes motionärerna vara en anpassning efter tidens krav och förutsättningar. För att få frågan allsidigt belyst begränsar sig emellertid motionärerna till att begära en utredning av frågan och därav föranledda förslag.

Beträffande motionernas fullständiga innehåll får utskottet hänvisa till motionen II:646.

Gällande rätt

I 1 kap. 7 § *lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom* stadgas, att vad tidigare i samma kapitel eller eljest i lag finnes i allmänhet föreskrivet angående nyttjanderätt till fast egendom jämväl skall tillämpas i fråga om rättighet, som fastighets ägare åt annan upplåter att å fastigheten avverka skog eller att där taga torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning, eller att jaga eller att fiska. De bestämmelser i nyttjanderättslagen som således skall äga tillämpning på de uppräknade särskilda rättigheterna innefattar regler om maximitid för kontrahenternas bundenhet (1 §), om inskrivning till säkerhet för nyttjanderätts bestånd (2 §) samt om rättsverkningar vid frivillig överlåtelse, exekutiv försäljning eller återköp enligt lagen om återköpsrätt till fast egendom av den fastighet, vartill nyttjanderätt upplåtits (3 och

4 §§), vid upplåtelse av nyttjanderätt åt flera (5 §) och vid nyttjanderätts bortfall på grund av klander eller återköpsrätt, som förbehållits tidigare än nyttjanderätten uppläts (6 §).

De i 1 § stadgade maximitiderna skall emellertid enligt särskild inskränkan- de bestämmelse i 7 § ej gälla, där upplåtelsen avser allenast eller huvud- sakligen rätt att annorledes än till husbehov avverka skog, för vilket fall föreskrives en längsta tid för rättighetens bestånd av fem år.

För upplåtelse, som sker från kronan, gäller enligt 8 § ej de maximitider som angivits i 1 och 7 §§. I fråga om kronan tillhöriga skogar under domän- styrelsens förvaltning gäller i stället en i *förordningen den 10 maj 1935 (nr 157) angående grunder för förvaltningen av vissa kronoskogar* intagen be- stämmelse, att domänstyrelsen icke utan Kungl. Maj:ts medgivande äger träffa avtal om upplåtelse av avverkningsrätt för längre tid än fem år.

Det kan här anmärkas, att i lagberedningens år 1960 framlagda förslag till ny jordabalk m. m. (SOU 1960:24, 25) upptagits beträffande frågan om maximitiden vid avverkning en bestämmelse (11 kap. 3 § andra stycket), som överensstämmer med nu gällande regel i nyttjanderättslagen. Bestäm- melsen återfinnes med oförändrad lydelse i det reviderade förslaget till jordabalk m. m. (SOU 1963:55; 9 kap. 3 § andra stycket). Förslagen till ny jordabalk är för närvarande föremål för behandling inom Kungl. Maj:ts kansli.

Frågans tidigare behandling

Kontrakt om avverkningsrätt till skog för längre tid blev vanliga i de norra länen redan vid trävaruindustriens begynnande uppblomstring under 1840-talet. Genom de s. k. skogsköpen tillgodosåg industrien sitt behov av jämn tillförsel av timmer utan att behöva med äganderätt förvärva stora jordområden. Upplåtelseerna skedde ofta för en tid av 50 år, den maximitid som enligt en förordning år 1844 gällde för nyttjanderätt å landet. Veder- laget bestämdes i kontrakten stundom till ett engångsbelopp, men hade emellanåt formen av en årlig prestation i pengar, spannmål eller annat. Dessa avverkningskontrakt visade sig dock ytterst ogynnsamma från både nationalekonomisk och social synpunkt. Förvärvaren såg sitt intresse i att under avverkningstiden utnyttja skogskapitalet i möjligaste mån. Bönderna avhände sig för en tillfällig förmån den stödskog, som behövdes för jordbru- ket, och förutsåg ej den framtida värdestegringen på skogsprodukter. Till förebyggande av de antydda olägenheterna föreslog 1870 års skogskommit- té att tiden för avverkningsrättens bestånd skulle begränsas till högst 10 år. Förslaget ledde dock först år 1899 till att en maximitid av 20 år för avverk- ningsrätter fastställdes. Denna bestämmelse, som föranledde avverkningar i forcerat tempo, visade sig ha ännu fördärligare följder än 50-årsregeln,

varför maximitiden genom en lag av den 24 juli 1903 inskränktes väsentligt mera, nämligen till fem år. Sistnämnda regel bibehölls i 1907 års nyttjanderättslag. Den avser endast rättighet som går ut på avverkning utöver husbehov (»saluavverkningsrätt»). För husbehovsrätt gäller den vanliga 50-årsgränsen enligt 1 kap. 1 § nyttjanderättslagen.¹⁾

Riksdagen har tidigare behandlat den i motionerna aktualiserade frågan om sänkning av maximitiden för upplåtelse av skogsavverkningsrätt, senast år 1962 samt dessförinnan såväl år 1961 som år 1954. Vid samtliga dessa tillfällen hemställde tredje lagutskottet i utlåtanden (nr 25/1954, 3/1961 och 8/1962) över de motioner, som väckts i frågan, att desamma ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, och hemställan bifölls av riksdagen. I det år 1954 avgivna utlåtandet anförde utskottet följande.

Åtskilliga omständigheter talar enligt utskottets mening för lämpligheten av att tiden mellan försäljning av skog å rot och avverkningen i möjligaste mån förkortas. Särskilt må framhållas betydelsen av att stämplingar som företagits i syfte att åstadkomma förbättringar i det skogliga tillståndet icke kvarstår oavverkade längre än nödvändigt och att avverkningar som skall åtföljas av skogvårdande åtgärder icke onödigtvis fördröjes. Såsom framgår av de flesta remissyttrandena har utvecklingen också gått i riktning mot allt kortare avforslingstider. För södra Sveriges vidkommande hör det sålunda till undantagen att rotposter står oavverkade längre tid än tre år efter försäljningen, och även i Norrland avverkas rotposterna i allmänhet inom denna tid.

Mot den föreslagna tvångsmässiga inskränkningen av giltighetstiden för upplåtelse av skogsavverkningsrätt kan dock resas allvarliga invändningar. Drivningstekniska svårigheter, såsom ogynnsam väderlek och rotposternas svårtillgänglighet, medför stundom att längre upplåtelse tid erfordras. Av ekonomiska skäl bör det för en del fall finnas möjlighet att koncentrera utdrivningen av flera säsongers rotpostköp till ett år, exempelvis då mindre bärkraftiga biflottleder eller huvudbasvägar måste begagnas för transporterna eller då avverkningen kräver särskilt stora anläggningskostnader. En annan synpunkt, som av en del remissinstanser lagts till grund för deras avstyrkande av motionärernas förslag och som enligt utskottets mening förtjänar beaktande, är att möjligheterna att bereda en fast skogsarbetarstam jämn och full sysselsättning skulle — åtminstone i Norrland — bli mindre om den längsta medgivna tiden för beståndet av avverkningsrätt ytterligare inskränktes. Utbuden av rotposter varierar nämligen med hänsyn till konjunkturerna så avsevärt, att en avverkning i takt därmed skulle medföra stora svängningar på skogsarbetsmarknaden.

De gjorda övervägandena leder enligt utskottets uppfattning till den slutsatsen, att det visserligen är önskvärt att tiden för utnyttjandet av avverkningsrätt blir så kort som möjligt men att fall kan förekomma som gör en längre upplåtelse tid än tre år befogad, varför den av motionärerna föreslagna lagändringen icke bör vidtagas. En sådan lagändring synes för övrigt ej heller erforderlig för att en önskvärd begränsning av upplåtelse tiden skall ernås, då en sådan genom de möjligheter som står skogsägarnas organisa-

¹⁾ Redogörelsen i huvudsak hämtad från Undén: Svensk sakrätt II. 1960 s. 198—199.

tioner till buds torde kunna åstadkommas genom överenskommelse mellan de avtalsslutande parterna i varje särskilt fall.

I utlåtandet nr 3 år 1961 anfördes bl. a. följande.

Nackdelar främst ur skogsvårdssynpunkt kan, som motionärerna framhåller, otvivelaktigt följa med utnyttjande av en femårig avtalstid. Som framgår av vissa i utskottets utlåtande nr 25/1954 redovisade yttranden och som utskottet i nämnda utlåtande uttalat torde det emellertid särskilt för södra Sveriges vidkommande men även i Norrland numera höra till undantagen, att rotposter får stå oavverkade längre tid än tre år efter försäljning. Den utveckling mot allt kortare tider för avverkning och drivning utskottet i sitt tidigare utlåtande ansett sig kunna konstatera synes alltjämt fortskrida. De påtalade nackdelarna torde därför i mycket liten utsträckning göra sig gällande.

Ehuru av det ovan sagda kan synas som om ett förkortande av maximitiden i enlighet med motionärernas hemställan i stort sett skulle sakna praktisk betydelse, vill utskottet för sin del icke förorda en sådan lagändring. Som närmare utvecklats i det tidigare utlåtandet torde nämligen i särskilda fall en längre tid för utdrivning av försåld virkespost vara motiverad. Möjligheten att i sådana fall bestämma avverkningstiden upp till fem år bör icke avskäras. Mot missbruk av en sådan möjlighet talar i hög grad, att skogsägarna numera i ökad utsträckning kan hävda sina intressen genom organisationer.

I sitt utlåtande nr 8 år 1962 fann utskottet ej skäl frångå de nyss refererade synpunkterna och hänvisade i utlåtandet till dessa. Yrkandet om utredning borde enligt utskottet för övrigt avvisas redan därför att frågan aktualiserats genom lagberedningens år 1960 framlagda förslag till jordabalk och torde komma att övervägas i anledning härav.

Mot sistnämnda utlåtande reserverade sig herrar Olsson, Ernst, och Jansson i Benestad, vilka bl. a. ansåg en kortare maximitid angelägen och därför fann sig böra förorda att spørsmålet vid den fortsatta beredningen av ärendet inom lagberedningen borde ägnas särskild uppmärksamhet i syfte att uppnå en avkortning av maximitiden.

Utskottet

I det fall upplåtelse av nyttjanderätt endast eller huvudsakligen avser rätt att annorledes än till husbehov avverka skog gäller enligt år 1903 tillkommen bestämmelse att längsta tiden för rättighetens bestånd är fem år. Motionärerna gör gällande att olägenheter från skogsvårdssynpunkt är förenade med detta stadgande. Om avverkningen uppskjutes så länge som fem år kan bl. a. uppkomma betydande produktionsförluster genom försvagad tillväxt på kvarstående bestånd ävensom dröjsmål med ersättandet av skogsbeståndet med en ny skogsgeneration. Motionärerna framhåller vidare att den tekniska och maskinella utvecklingen kommit så långt att den medgivna tiden ej är erforderlig för avverkningarna. Det erinras också om att domänverket i princip icke medger längre avverkningstid än ett

år. Med hänvisning till det anförda samt den i motionerna berörda, prekära arbetsmarknadssituationen i Norrbottens län anser motionärerna den angivna maximitiden kunna begränsas till två år. Det anhålles om utredning i enlighet med det sagda.

Som motionärerna framhåller kan nackdelar vara förenade med ett utnyttjande av en femårig avtalstid. Främst skogsvårdssynpunkter talar för lämpligheten att tiden mellan försäljning av skog på rot och avverkning i möjligaste mån minskas. Såsom riksdagen tidigare uttalat har utvecklingen också gått i riktning mot allt kortare tider för avverkning och drivning. Särskilt i södra Sverige men även i Norrland synes det höra till undantagen att rotposter får stå oavverkade längre tid än tre år efter försäljning. Så sent som 1962 framhöll riksdagen att denna utveckling alltjämt synes fortskrida. Fastän det härav kunde synas som om ett förkortande av maximitiden i stort sett skulle sakna praktisk betydelse, ville dock riksdagen såväl 1961 som 1962 icke förorda en lagändring. Riksdagen fann nämligen att en längre tid kunde vara motiverad i särskilda fall, såsom då drivningstekniska svårigheter föreligger till följd av exempelvis ogynnsam väderlek och rotposternas svårtillgänglighet eller då det av ekonomiska skäl bör finnas möjlighet att koncentrera utdrivningen av flera säsongers rotpostköp till ett år. I sådana fall borde enligt riksdagens mening möjligheterna att bestämma avverkningstiden upp till fem år icke beskäras. Såsom framgår av den tidigare redogörelsen, har i lagberedningens förslag till ny jordabalk upptagits en bestämmelse med samma innehåll som den nu gällande. Enligt uppgift har förevarande spörsmål icke uppmärksamats i de över förslaget avgivna remissyttrandena. Jordabalksförslaget övervägs f. n. inom Kungl. Maj:ts kansli. Med hänsyn till det moderna skogsbrukets snabba utveckling i olika avseenden, och då riksdagen jämväl tidigare tillmätt bestämmelsen om maximitid viss betydelse från skogsvårdssynpunkt, finner utskottet att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t bör fästa uppmärksamheten på det genom motionerna nu åter aktualiserade spörsmålet.

På grund härav får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I:541 och II:646 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om en eventuell förkortning av den för skogsavverkningsrätt gällande maximitiden måtte, efter den utredning, som kan befinnas erforderlig, upptagas till prövning i samband med behandlingen av förslaget till ny jordabalk.

Stockholm den 9 mars 1965

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Alexanderson*, Svante Kristiansson, Ebbe Ohlsson, Knut Johansson, Erik Jansson, Åkesson*, Herbert Larsson och Axel Kristiansson;

från andra kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp, Nyberg, fru Torbrink*, herrar Grebäck, Nilsson i Svalöv, Persson i Tandö och Johansson i Öckerö*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.